

Zlatko ZVONIĆ

REKONSTRUKCIJA I REVITALIZACIJA KOMPLEKSA NEZIR-AGINE DŽAMIJE U MOSTARU

Džamija - historijat:

Nezir-agina džamija se nalazi na Spilama, Šemovcu, locirana na jednom platou iznad, Neretvine pritoke Radobolje, nedaleko od ruševina Starog mosta i u sklopu Priječke čaršije. Sagrađena je polovinom šesnaestog vijeka, te se smatra jednom od starijih džamija iz osmanlijskog perioda grada (1468-1878).

Zatvorena je 1932. godine da bi 1950. godine bila srušena.⁽¹⁾ Sam čin rušenja je podrazumijevao potpuno uništavanje munare, krovne konstrukcije i zidova džamije do visine 50-100 cm od poda. Jedan od razloga rušenja džamije od ondašnjih vlasti je bila količina kamena koja se upotrijebila za gradnju zgrade Sekretarijata unutrašnjih poslova (SUP-a). Nakon rušenja izvršeno je zaravnavanje terena, tako da je ovaj prostor slijedećih decenija predstavljao prazan neurbanizovan plato u sklopu grada. U ljeto 1998. godine izvršena su lokalna arheološka iskopavanja, kad je i utvrđen stepen rušenja, tj. kada je utvrđeno da je od džamije ostao originalni pod dva tri stepenika munare, zidovi presječeni na visini 50-100 cm, visina sofi u hajatu, kao i dio popločanja i

1/ Hivzija Hasandedić, Spomenici kulture turskog doba u Mostaru, Sarajevo, 1980. g., str. 53-54.

praga na ulazu u objekat. U 1999. godini, od marta pa do septembra mjeseca, izvršena je rekonstrukcija džamije. Rekonstrukcija je podrazumijevala potpuno vraćanje džamije u stanje kakvo je bilo izvorno i sa istim materijalom od kakvog je i džamija sagrađena. Pored lokalnih arheoloških iskopavanja koristila se historijska, arhitektonska, i fotoarhivska dokumentacija kako bi se mogla izvršiti potpuno uspješna rekonstrukcija.

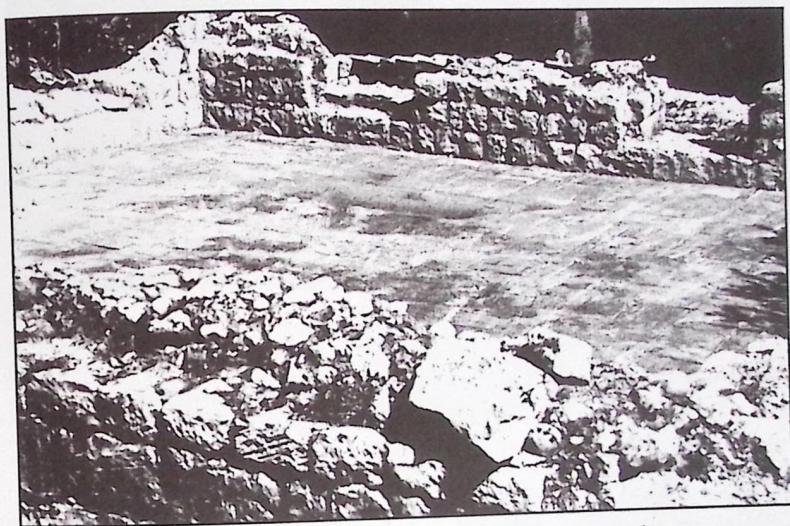

Lokalitet džamije nakon iskopavanja

Džamija - opis:

Džamija se sastoji od jednodprostornog molitvenog dijela četverougona osnove, trijema (hajata) sa sjeverne strane i s desna prislonjene vitke munare. Pokrov džamije je od složenih kamenih ploča, četveroslivan sa kamenim alemom na vrhu a krovna konstrukcija je od drveta. Zidovi su građeni od obrađenog bijelog tvrdog kamena krečnjaka. Na zidovima se nalaze prozori od kojih su oni prizemni četverougoni sa demirima a oni u višoj zoni se završavaju lučno. Zatvoreni su kamenim tranzenama sa stakalcima. Ulaz u džamiju je kroz lučni portal na sjevernoj strani. Svi otvori prizemlja džamije sadrže kamene okvire od tenelije. Unutar džamije se nalaze mihrab kameni minber i drvene mahfile.

Pod⁽²⁾ džamije je napravljen od pravilnih kvadera kamena tenelije⁽³⁾, tavanica je ravna i drvena. U sredini tavanice je veći kružni rasvjetni prsten napravljen od kovanog željeza i okačen o lance. Sa sjeverne strane je prislonjen trijem, (hajaj) koji se sastoji od kamenih sofa (tenelija), drvenih stupova koji nose krovnu konstrukciju i pokrov od kamene ploče. Ulaz u munaru se nalazi unutar džamije u prizemlju kroz manji otvor, a također jedan otvor postoji i na mahfilama. Vitka munara se sastoji od postolja (dupa) poligonalnog stuba munare šerefeta-prstena završne kupe sa metalnim alemom i unutrašnjeg kamenog stepeništa. Na kupi se nalaze nekoliko metalna obruča. Munara sadrži dekorativne ukrase od kojih su oni na šerifi najznačajniji (mukarnas stil). Sagrađena je od kamena tenelije. Nezir-agina džamija stilski pripada arhitektonskoj grupi mostarskih džamija tipa "pločara" kao što su: Šarića, Lakišića, Derviš-paše Bajezidagića u Podhumu, Čejvan Ćehajina, Baba Beširova na Balinovcu, itd...

Stanje džamije nakon odstranjenih naslaga zemlje

- 2/ U rekonstrukciji džamije je sačuvan originalni kameni pod, zidovi u visini rušenja, donji dio mihrabske niše, nekoliko fragmenta popločanja hajata...
- 3/ Tenelija je mehki kamen krečnjak koji se lahko obrađuje. Vadi se iz kamenoloma 5 km. južno od Mostara, na lokalitetu Ortiješ-Mukoša. Ovaj kamen je često upotrebljavan u Mostaru za vrijeme osmanlijske i austrougarske uprave a također se i danas upotrebljava u rekonstrukciji građevina. Mnogi najznačajniji objekti su napravljeni od tenelije: Stari most, Karadoz-begova džamija, mostarske munare, razni dekorativni ukrasi, mihrabi, minberi, bašluci, tarisi...

Vakif-zadužbinar:

O Nezir-agi, osnivaču ove džamije, malo toga se pouzdano zna, a nije se sačuvala ni njegova zadužbinska povelja-vakufnama.⁴⁾ Na lokalitetu džamije on je osnovao moćan vakuf u čijem sastavu je još bio vjerovatno mekteb- osnovna vjerska škola i možda neki drugi objekti. Može se zaključiti da je Nezir-aga bio imućan čovjek a narodna predaja kaže da je bio u srodstvu sa poznatim mostarskim vakifom Nesuh-agom Vučjakovićem (Džamija pod

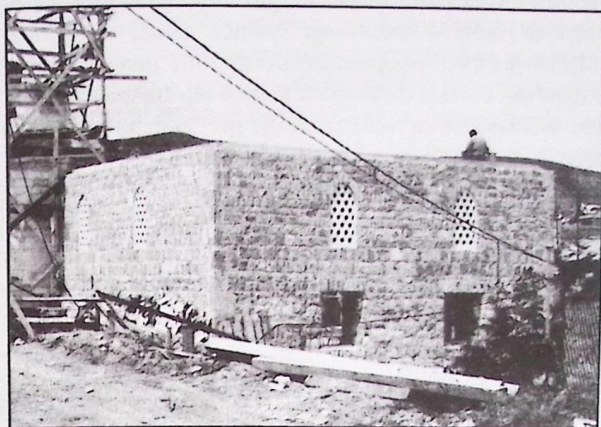

Mekteb nakon odstranjenih naslaga zemlje

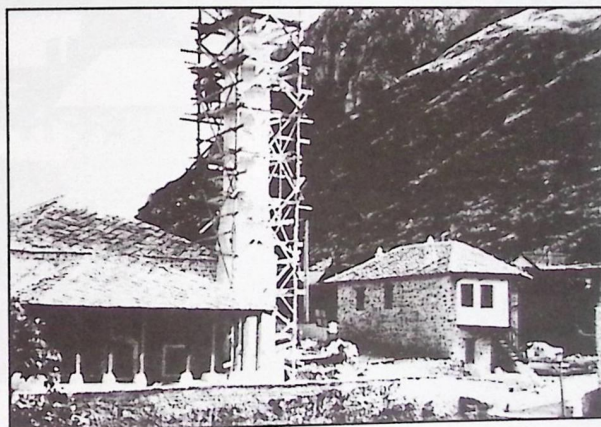
4/ Vakufnama, tj. zadužbinska povelja predstavlja pisani dokument na orijentalnom jeziku gdje vakif-zadužbinar opisuje šta je sve za života sagradio, koji su objekti njegovo vlasništvo kao i zemlja, koliko je novca ostavio za održavanje vakufa, tj. njegovog materijalnog i duhovnog dobra. Vakufname kao pisani dokumenti često sadrže i umjetničke vrijednosti sa ukrašenim koricama i lijepom kaligrafijom. Predstavljaju vrlo čest dokument vezan za islamsku civilizaciju. U Bosni i Hercegovini poznate su vakufname velikih vakifa Gazi Husrev-bega, Ferhad-paše Sokolovića, Karadoz-bega... Mnoge od njih se danas nalaze sačuvane u originalnom izdanju u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu. Neke vakufname su samo sačuvane u prepisu ili u privatnom vlasništvu. Predstavljaju primaran dokument za izučavanje historije BiH u osmanlijskom periodu (15. v. 1878. g.) Također, prevedene su i na bosanski jezik. (vidi: Grupa autora, Vakufname iz Bosne i Hercegovine 15. i 16. vijek, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985. g.)

lipom).⁵⁾ Sa ovako moćnim vakufom ovaj kraj je dugo vremena bio poznat kao Nezir-agina mahala⁶⁾ da bi se kasnije ustalio naziv Šemovac ili Spile.

vukobrat

Džamija u vrijeme rekonstrukcije

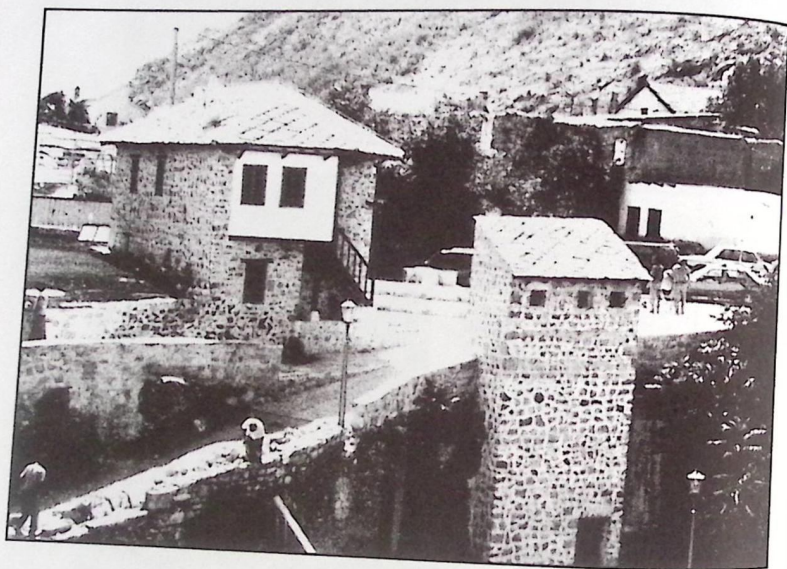
Kompleks Nezir-agine džamije pred kraj rekonstrukcije

5/ Hivzija Hasandedić, Spomenici kulture..., str.53.

6/ Sidžil mostarskog kadije, 1632 - 1634.g; (prevod Muhamed A.Mujić), Mostar 1987.g; str. 96, 154, 168, 183, 198, 219, 231, 233.

Mekteb

Početak 19. vijeka u blizini Nezir-agine džamije sa zapadne strane je bio podignut mekteb Hadži Muhamed-age Spahića, vakifa koji je ovaj mekteb i sagradio. Mekteb je služio svojoj namjeni sve do 1901. godine, kada je pretvoren u privatni stambeni objekat da bi 1951. godine bio srušen i zatrpan.⁷⁾ U ljeto 1998. godine odstranjene su naslage zemlje pri čemu su se ukazali temelji i nešto zidova objekta. Rekonstrukcija mekteba je podrazumijevala vraćanje izgleda objekta u izvorno stanje. Pod tim se smatra prizemlje i sprat, pokrov od kamene ploče, ulazni drveni basamaci, unutrašnje prostorije, svi otvori na objektu kao i kamena gradnja. Također i ovdje je arhivska fotodokumentacija pružila veliku pomoć pri rekonstrukciji, pored lokalnih arheoloških iskopavanja.

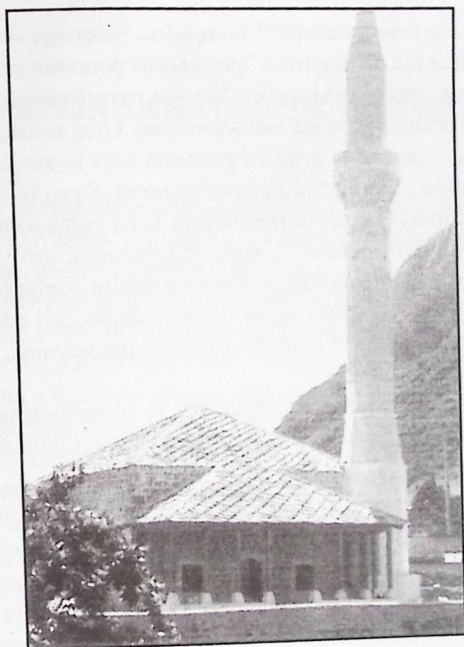

Mekteb i abdesthana nakon završene rekonstrukcije

⁷⁾ Hivzija Hasandedić, Spomenici kulture..., str. 76; Dr. Ismet Kasumović, Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske uprave, Mostar, 1999. g., str. 115.

Ostali radovi:

Od džamije sjeverozapadno se nalazio jedan objekat uz sami put, čiji zidovi su se spuštali uz pećinu sve do nivoa Krive ćuprije na Radobolji. Taj objekat je prije nekolike decenije srušen a predstavljao je u stara vremena poslovni prostor. U sklopu revitalizacije kompleksa Nezir-agine džamije on je u potpunosti rekonstruisan sa izvornim izgledom i preuređen da bude buduća abdesthana. Objekat je sa krovom pod kamenom pločom na jednu vodu i sa kamenom gradnjom također. Između džamije i mekteba se nalazi mali mezarluk u kojem su se vijekovima sahranjivali ugledni mostarski kapetani - u blizini je objekat Kapetanovina-⁽⁸⁾ i porodice koje su živjele u sklopu mahale.⁽⁹⁾

Džamija nakon rekonstrukcije

8/ Hivzija Hasandedić, Spomenici kulture..., str.166; O mostarskoj kapetaniji vidi: Hamdija Kreševljaković, Kapetanije u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1980.god., str. 234-238.

9/ Mehmed Mujezinović, Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine knjiga 3, Sarajevo, 1980. god., str. 268-269.

Prilikom rušenja ovog lokaliteta 1950/51. godine uništen je mezarluk u kojem su se nalazili bašluci sa pisanom epigrafikom. Nakon otkopavanja džamije i mekteba u 1998. godini pronađena je nekolicina polomljenih starih bašluka koji su raspoređeni u mezarluku. Usput, bašluci također potvrđuju višestoljetnost ovog ambijenta na kojem su se ljudi vijekovima molili Bogu, vjerski obrazovali i u mezarluku sahranjivali. Na kompleksu Nezir-agine džamije izvršeno je i uređenje partera. To je podrazumijevalo gradnju niskih zidova i popločavanje pristupne staze. Također izvršeno je vodosnabdijevanje i elektrorasvjeta kompleksa kao i hortikulturno uređenje.

Zaključak:

Rekonstrukcija i revitalizacija⁽¹⁰⁾ kompleksa Nezir-agine džamije poznate pod imenom "Džamija na Šemovcu" predstavlja ponovno vraćanje u aktivni život gradu jednog ambijenta koji je bio bez ikakva razloga srušen u potpunosti i činio još jedan primjer urbicida nad Mostarom. Ovaj prostor je bio zadnjih decenija pasivna i zapuštena gradska površina koja je svojim izgledom a i vremenom izbrisala iz pamćenja stanovnika misao da su tu nekad džamija i mekteb postojali. Ipak, sjećanje na nekadašnju Nezir-aginu džamiju se sačuvalo kroz poneki objavljeni članak⁽¹¹⁾, staru razglednicu, arhivsku fotodokumentaciju, ili veoma rašireni crtež mostarskog slikara rahmetli Mustafe Peze. Kompleks rekonstruisane Nezir-agine džamije danas čini džamija, mekteb, abdesthana, mezarluk, a sve je to uređeno pristupnim stazama, hortikulturom, rasvjetom, ogradnim zidovima...

Nakon skoro 50 godina ovaj ambijent je obnovljen uz sve njegove vrijednosti i stavljen na uslugu džematlijama, građanima, i svim zainteresovanim posjetiocima Mostara.

10/ Tomislav Marasović, Aktivni pristup graditeljskom nasljeđu, Split, 1985, god., str. 128, 146.
 11/ Robert Michel, Wilhelm Wiener, Mostar, Prag, 1999.g., str. 37. (Hivzija Hasandedić, Kulturno-historijski spomenici u Mostaru iz turskog perioda, VII, Preporod 13, broj 12, (67), 15.juni 1973.g.; Husein Čišić, Mostar u Herceg-Bosni, Mostar, 1991.g. str. 36. ; Dr. Amir Pašić, Islamsko stambeno graditeljstvo, Zagreb, 1991.g. str. 56, 77. Carl Peez, Mostar und sein Culturkreis, Leipzig, 1891.g., str. 35, (vidi: Spila džamija).